

čani period trajao samo do početka prvoga milenija pr. Hr. te su iz toga doba najvažniji nalazi ostaci kuća na kocima (sojnice) u Ripču i u Donjoj Dolini. Do danas se nije moglo ustanoviti, kakva je podrijetla bio narod, koji je tu stanovao u ono doba, ali jedno je pozitivno, da su Iliri nosioci halštatskoga željeznog doba. Iz ovoga potonjeg doba nađeni su najbogatiji ostaci na Glasincu u veliku množtvu. Na prijelazu iz 4 u 5 vijek dođoše amo Kelti i tu se pomiješale s nekim ilirskim plemenima. Jedna od tih mješavina bijahu Japodi oko rijeke Unc. O tome svjedoče oltari plemenskih glavara bogu Bindu kod Prilivice blizu Bišća.

Krajem 3 vijeka pr. Hr. sukobiše se bosanski i hercegovački Iliri prvi put s Rimljanima, koji nakon dvjestogodišnjega krvavog rata konačno pokoriše sva ilirska plemena na teritoriju današnje Bosne i Hercegovine. Mnogobrojni ostaci kaštela, rimskih drumova, hramova, banja i u kasnije doba sagrađenih hrišćanskih crkava i dr. (bazilika u Zenici), dokazuju dokle je sve bila doprla rimska kultura u ove krajeve. U 5 vijeku pr. Hr. poče slabiti rimska prevlast. Nastaje nemirno doba navala germanskih i mongolskih naroda, koje se stišava tek u 6 i 7 vijeku dolaskom slovenskih plemena.

Od dolaska na Balkan pa sve do početka 12 vijeka Sloveni nijesu u Bosni stvorili posebnu oblasnu državu. Tek poslije smrti Konstantina Bodina (1101 g.), kralja srpske oblasti Zete, kada se zetska država raspala zbog borba oko prijestola, poče se Bosna organizirati u zasebnu državu, da se lakše odbrani od nadiranja Mađžara. Tvorac bosanske države bijaše Kulin Ban (1180—1204). Njegovim nasljednicima nastojali su Mađžari nametnuti svoju prevlast pod izlikom, da iz Bosne treba protjerati bogumilstvo, te je mnogo vremena prošlo, dok se Bosna ojačala i tek za Tvrtka I Kotromanovića (1354—1391 g.) Bosna se oslobađa tuđinske stege. Tvrtko je postao prvi kralj Bosne, okrunivši se, kao potomak izumrle dinastije Nemanjića njihovom krunom u manastiru Mileševu na grobu sv. Save 1377 g., za kralja srpske i bosanske zemlje. Po Tvrtkovoj smrti nastadoše borbe plemstva i raznih pretendena na prijesto, u koje su se upletali Mađžari i Turci. To je najposlije dovelo do pada Bosne pod Turke (1463 g.). Turci su Bosnom vladali preko 400 godina, pa su joj u mnogočem udarili istočnjačko obilježje. Sa starim bosanskim plemstvom, koje je primilo islam i zadržalo ne samo stara imanja, nego je steklo još i nova, prešao je u islam dio prostoga naroda i time zadobio sva građanska prava: zaštitu pred zakonom, dok je drugi dio naroda, koji se nije htio odreći vjere svojih pradjedova, smatran nekom vrstom robija — rajom. U 17 vijeku počelo je nazadovati tursko carstvo. Potkraj toga vijeka izgubila je i Bosna svoje posjede u Slavoniji, Lici i Dalmaciji, pa je ostala skoro u istim granicama sve